

ZAPISI
NOTE
NOTES

Paul Freedman

ARABESKE SREDNJEVEŠKE DOMIŠLIJE.
GEORGES DUBY IN SREDNJEVEŠKO KMETSTVO

Dela Georges Dubya o kmetih srednjega veka so zbrana v treh knjigah iz njegovega zgodnejšega obdobja: v disertaciji o makoneški družbi *La société aux XIe et XIIe siècles dans la région mâconnaise* (Duby, 1953),¹ v njegovi znameniti sintezi zgodovine podeželja *L'économie rurale et la vie des campagnes dans l'occident médiéval* (Duby, 1962) ter študiji o nastanku in razvoju srednjeveške ekonomije *Guerrriers et paysans: Essai sur la première croissance économique de l'Europe* (Duby, 1973a). Kar spodbuja družbene in ekonomske premike v vseh Dubyjevih delih, so spremembe v uresničevanju vojaške in politične oblasti. V knjigi *Mâconnais* je osrednji dramatični dogodek zlom obstoječih političnih in pravnih entitet v desetem in enajstem stoletju. Vzpostavitev nove vojaške elite in njena reorganizacija družbe poteka v lokalnih geografskih in kmetijskih razmerah, v svetu, ki sloni na produktivnosti kmečkega dela. Širšo geografsko zasnovo pa ima *L'économie rurale*, ki se med vsemi Dubyjevim deli najbolj osredotoči na strukturo kmečkega življenja. Nekaj posebnega je tudi zaradi velike pozornosti, namenjene srednjemu veku. Vendar je *L'économie rurale* še vedno temeljno delo iz zgodovine srednjeveškega kmetstva in ima veliko uporabno vrednost zaradi zbirke prevedenih spisov, ki osvetljujejo razdelitev, upravljanje in izkoriščanje zemlje ter oblikovanje vaških skupnosti. Čeprav bi nas podnaslov knjige *Guerrriers et paysans* lahko napeljal k temu, da delo pokriva približno enako tematsko področje kakor *L'économie rurale*, obravnava izključno obdobje, ki je Dubyja prevzelo, to je enajsto in dvanajsto stoletje. Duby se v *Guerrriers et paysans* ukvarja bolj z vitezi, ki so dejavno vplivali na gospodarske spremembe, kakor pa s kmeti, katerih delo je bilo seveda nujno potrebno, a je njihova navzočnost bolj pasivna in instrumentalna kakor v Dubyjevih prejšnjih delih.

Vplivna študija o makoneški družbi (*Mâconnais*) je še vedno edino Dubyjevo pomembnejše delo, ki ni bilo prevedeno v angleščino. Angleški prevod *L'économie rurale* je bil izdan 1968 (Duby, 1968), *Guerrriers et paysans* pa so izšli v angleščini, s francoskim naslovom in podnaslovom v obratnem vrstnem redu, samo leto dni po prvotni objavi (Duby, 1974). To, da Dubyja sprva niso prevajali, potem pa po šestletni vrzeli poskrbeli za takojšnji prevod novoizdane knjige, kaže na rast njegove slave v angleško govorečem svetu. Po letu 1974 so bila

njegova naslednja dela kaj kmalu predstavljena mednarodni publiki.

Poleg nekaterih člankov (nekaj jih je zbranih v publikaciji *Hommes at structures du moyen âge*, objavljeni 1973)² (Duby, 1973b) zgoraj naštetih tri knjige kažejo Dubyjevo razumevanje kmetstva. V knjigi *Les trois ordres* (Duby, 1978; 1980b) pripada kmetom še vedno pomembno mesto, saj podpirajo viteško in klerikalno družbo, a Dubyjev "imaginarij fevdalizma" (podnaslov dela) se zelo ukvarja s to mogočno skupino, katere zatiranje je bilo navzven prikrito z uporabo retorike enotne skupnosti. Podoba treh redov je izražala ideologijo podrejanja, predstavna "domišljija" je prinesla poglavje o zgodovini srednjeveškega pogleda na svet, ne pa o ekonomiji tega obdobja.

Ko se je Duby začel bolj ukvarjati z mentalnimi konstrukti, je njegovo zanimanje za materialne razmere ruralne družbe ugasnilo. S tem ne trdimo, da je bil probrat k *mentalitiés* nenaden. Duby sam ugotavlja, da ga je srednjeveška podoba družbe očarala že v letu 1955, ko je nanj vplival Lucien Febvre in ko je sodeloval z Robertom Mandroujem pri pripravi knjige *Histoire de la civilisation française*, izdani 1985 (Duby, 1991, 115-118; 1994, 69-71). Posebno po letu 1970 so Dubyja mentalni konstrukti in reprezentacije srednjeveške družbe, predvsem zakoni, obredi in samopodoba aristokracije, povsem prevzeli (Evergates, 1997).³

Dubyjeva zgoščena, a privlačna strokovna avtobiografija *L'histoire continue* prinaša na naslovni strani seznam avtorjevih temeljnih del (Duby, 1991). Čeprav ni jasno, ali je seznam narejen po njegovi lastni izbiri, preseneča, da med osemnajstimi naslovi ni omenjena niti *Mâconnais* niti *L'économie rurale*, kar je še toliko bolj presenetljivo glede na vidno mesto, ki ju imata deli v Dubyjevem obujanju spominov na čas začetnega raziskovanja podeželja in njegovega prebivalstva. Leta 1991 je na svoje raziskovanje clunijske in makoneške družbe, s katerim se je ukvarjal po drugi svetovni vojni, gledal z nekakšno nostalgijo, saj ni šlo le za kronološko opredeljevanje do mladostnega dela, marveč za ocenjevanje s časovnim odmikom. Občudoval je svoje potrpežljivo zbiranje nešteti listov papirja, na katerih so bila skrbno zabeležena opazovanja, in se spraševal o

2 Posebno prej objavljeni članki, naslovljeni "Géographie ou chronologie du servage? Notes sur les 'servi' en Forez et en Mâconnais du Xe au XIIe siècle", "Le problème des techniques agricoles", "Recherches récentes sur la vie rurale en Provence au XIVe siècle", "La seigneurie et l'économie paysanne. Alpes du Sud, 1338". Od teh je bil zadnji preveden v angleščino (Duby, 1980a, 186-215). Ponoven pregled ugotovitev je v Beaucage, 1997.

3 V intervjuju z Antoinijem Casanovo 1970 je Duby predstavil svojo "problématique personnelle" kot željo, da se odmakne od analize družbe na podlagi njene ekonomske strukture in pride do razumevanja tega, kako družba predstavlja samo sebe (Casanova, 1970; 1997).

1 Repr. Duby, 1971 in Duby, 1988.

svojih sposobnostih, da iz skopih podatkov ustvari koherentno celoto, ki bo odsev družbe in njenega razvoja. Potrpljenje in še bolj smelo pojmovanje sta mu prinesli slavo, čeprav z ljubeznivo vzvišeno skromnostjo graja objavljeno disertacijo, ker prisiljeno zoži obravnavo na laike ter ne upošteva družinske strukture in nekomercialnih vidikov ekonomske organizacije (Duby, 1991, 54, 89-90; 1994, 30, 53-55).

Smelost, širina in eleganca so odlike raziskovanja ruralne družbe Georgesa Dubyja in pravzaprav celotnega njegovega dela. Ob upoštevanju teh kvalitete pa zlahka spregledamo, kako eksaktna je bila analiza podatkov, na katerih temelji njegovo raziskovanje srednjeveškega podeželja. Duby je študiral geografijo in v svojih spominih opisuje, koliko sta njegova izobrazba in vzornik Marc Bloch vplivala na njegove prve dosežke (Duby, 1991, 9-23; 1994, 1-10).⁴ Disertacija o mako-neški družbi je postala vzorec za nastanek cele vrste francoskih akademskih območnih monografij, ki poudarjajo medsebojni vpliv človeških dejavnikov ter celote naravnih in celo geoloških danosti. Dejavnost človeka je bila postavljena v točno določen kontekst pokrajine, rastlinstva, zemlje in podnebja, upoštevajoč značilnosti usmeritve, ki sta jo prva uvedla Marc Bloch in publikacija *Annales*.⁵ V Blochovem pojmovanju fevdalne družbe se je Duby osredotočil na kronološke preobrate, posebno pa na precej hitri razkol javne oblasti in ponovni vznik aristokratske moči ob naslonitvi na vojaško lojalnost ob podpori gospodstva. Duby je pripisoval manjši pomen vikingškim in drugim poznim karolinškim vpadom, kajti krizo starega reda je razumel kot počasno notranjo dezintegracijo. Združil je Blochovi fevdalni obdobji (prvo neurejeno, drugo urejeno) in najpomembnejše, v političnem prevratu enajstega in zgodnjega dvanajstega stoletja je videl temelj gospodarske rasti in dolgoročnega prestrukturiranja družbe.⁶ Z novim vojaškim plemstvom in organizacijo, ki so jo uvedli na podeželju, se je produktivnost preusmerila v širitev kmetijskega zemljišča, pa tudi energija kmetov se je porabljala za poganjanje stroja gospodarske širitve (Duby, 1953, 173-213, 235-262, 415-465). Od dramatičnega povečanja produktivnosti so nazadnje imeli korist zemljiški gospodje (Duby, 1954a).⁷ Čeprav je napredek

morda tudi posledica tega, da so kmetje dobili omejene privilegije, je dvig evropskega srednjeveškega gospodarstva prej rezultat nasilja kakor svobode; je posledica zmožnosti vojaške elite, da nadzoruje in zatira kmete.⁸ Plemstvo ni bilo v breme srednjeveškemu gospodarstvu, ravno narobe, v njem lahko vidimo izvirno gonilno silo.

Duby je v nasprotju z optimističnim pogledom, da je večja produktivnost posledica zagotavljanja osebne svobode in ekonomske spodbude (Lyon, 1957), pokazal na bolj neusmiljene in neposredne načine ustvarjanja dobička z delom drugih ljudi. Drugače od suženjskih posesti pozne antike so bile srednjeveške enote izkoriščanja zemlje združene s pomočjo plemstva, ki je prejemale dohodke bolj zaradi oblasti (prispevkov, davkov) kakor lastništva zemlje kot takega (izkoriščanja delovne sile, proizvodov): *seigneurie banale* kot nasprotje *seigneurie foncière*. V temelju politična in vojaška moč je omogočala plemstvu, da si podredi poljedelce brez ozira na njihov formalni pravni status ali obliko posestništva. Ta razvoj se po Dubyjevem mnenju začel v zgodnjem enajstem stoletju (kar se ujema z Lamarignierovim opisom politične dezintegracije), se razrašča globoko v dvanajsto stoletje, dokler se na novo vstala monarhija ne obnovi na podlagi drugačnega zemljiškokogospodarskega reda.

Temu modelu, ki ima korenine v Mâconnais, sledijo z večjimi in manjšimi odmiki velike francoske razprave o bivši zahodnofrankovski zemlji od Katalonije do Berryja. Kronologija in pomen fevdalnega izkoriščanja bosta na novo oblikovana in posplošena v Dubyjevem delu *L'économie rurale* (Duby, 1962, 2, 446-491; 1968, 220-259) in posebno *Guerriers at paysans* (Duby, 1973a, 205-260; 1974, 181-232).

* * *

V tej knjigi in tudi drugje je že bila prikazana pomembnost Dubyjeve teze za razumevanje srednjeveške družbe, razvoj rodovnika, nadaljevanje aristokracije in kontroverznosti o tako rekoč nenadnem vstopu v leto 1000. Kar se tiče kmetstva, so po mojem mnenju nekateri vidiki njegove usmeritve vredni, da jih posebej omenimo. 1) Dubyjevo zanikanje ekonomskega determinizma. Medtem ko je za nas *Annales* revija, nastala kot protiodziv na zgodnejše zgodovino-pisje, ki se je zanimalo zgolj za politične dogodke, je bil Duby v štiridesetih in petdesetih letih devetnajstega stoletja bolj zagret, da ugovarja njenemu omejevanju na ekonomsko zgodovino kakor ukvarjanju s sodnimi intrigami, ministri in diplomacijo, ki je bilo v zatonu še pred začetkom

4 Glej tudi Dubyjevo oceno o vplivu njegove geografske izobrazbe in revije *Annales* v njegovem pogovoru s filozofom Guyem Lardreaujem (Duby, Lardreau, 1980, 95-97).

5 Duby pripisuje zaslugo, da je začel preučevati neko območje, svojemu svetovalcu pri disertaciji Charlesu - Edmondu Perrinu (Perrin je svoje raziskovanje zemljiškokogospodarskega režima osnoval na virih iz Lorraine), ne pa posnemati Blochevo preučevanje institucij in njihovo primerjavo v širokem geografskem okviru (Duby, 1991, 32-33).

6 Opomba R. I. Moora v njegovi oceni angleškega prevoda treh Dubyjevih knjig (Moore, 1984).

7 Kratka izjava o Dubyjevem pojmovanju agrarne revolucije pri dohodku od pridelka in delovne produktivnosti.

8 Duby obravnava razloge, ki so jih podali kmetom, da so spodbudili poseko zemljišč (Duby, 1973a, 225-236; 1974, 199-210), toda ugotavlja, da je to ponudilo nič več kakor "začasno sprostitev" aristokratskega ekonomskega prijema.

njegove kariere (Duby, 1991, 9-16; 1994, 1-6). Duby je poskušal obrniti postavko, da družba sledi ekonomskemu redu. Pri tem je poudaril pomen socialnih dejavnikov, kakršna sta nasledstvo in vazalstvo, ki so ju uvedle plemiške družine, da bi ohranile svoje rodovne vezi in se prilagodile militarizirani družbi plemstva. Oblast zemljiškega gospostva, *seigneurie banale*, je torej ustvarila možnosti za gospodarski razmah in ni iz njega izvirala ali ga ovirala.

2) Dubyjevo nezanimanje za trgovino na dolge razdalje je posledica preusmeritve njegovega zgodovinskega raziskovanja stran od ekonomske vzročnosti. V nasprotju s Pirennovim trditvijo, da so bila mesta in njihova trgovina gonilna sila za gospodarski napredek, je Duby trdil, da je bilo vse odvisno od izkoriščanja kmečkega dela, brez katerega ne bi bili možni ne gradovi ne junaštvo vitezov in tudi dosežki Benetk in Flandrije ne (Moore, 1984). Tudi za Marca Blocha je bila srednjeveška družba postavljena na agrarne temelje, a v Dubyjevi razlagi je to izraženo še bolj eksplicitno. Čeprav obravnava vprašanje ponovnega razmaha trgovine v makoneški družbi, poudari, da so mesta in trgovina nastali zaradi kroženja denarja na podeželju, zato so proizvod agrarne družbe in niso v nasprotju z njo (Duby, 1953, 263-286; 1962, 1, 220-274; 1968, 126-165). Eden pomembnejših Dubyjevih prispevkov k obravnavi kmetstva je njegova ugotovitev, da je bogastvo Evrope osnovano na kmečki produktivnosti in da je le na tej podlagi mogoče zagotoviti blaginjo mest in uspeh trgovine. Srednjeveško družbo je potemtakem treba razumeti v zvezi s proizvodnim načinom, ki temelji na izkoriščanju kmetov.

Uporaba izraza proizvodni način nas pripelje do Dubyjevega ambivalentnega marksizma (3). Leta 1991 je Duby priznal, da je imel marksizem nanj močan vpliv, toda (rahlo vulgarnemu) vprašanju, ki je mučilo poslušalce njegovih predavanj v državah, kakršne so Iran, Venezuela in Kitajska, ali se ima za marksista ali ne, se je izognil (Duby, 1991, 102-108; 1994, 62-65). Pred tem, to je v letih 1978/79, je v odgovoru na isto vprašanje izrazil svoje občudovanje marksizma kot izjemno učinkovitega analitičnega orodja, zavrnil pa je povezovanje marksizma z neko politično lojalnostjo ali nedotakljivo dogmo (Duby, Landreau, 1980, 118).

Duby se je izognil marksistični ortodoksosti, ko je zanemaril ekonomske dejavnike in postavil v ospredje socialne spremembe, ki se navezujejo na politične dogodke ali so vsaj umeščene v politični kontekst (na primer šibkost zgodnjih kapetinskih kraljev). Gotovo pa je Duby s tem, da je na gospodarski napredek gledal kot na zamenjavo primitivnega proizvodnega sistema izkoriščanja (suženjstva) z drugim, učinkovitejšim (fevdalizmom), poudaril historični materializem in spremembo socialnoekonomskega urejanja; slednje precej dolguje ne samo Marxu, marveč tudi Althusserju, ko povezuje mentalne strukture s socialnim zatiranjem in

presežnim delom. Kakor je opozoril že George Beech, ko je primerjal *L'économie rurale* in *Guerriers at paysans*, je v *Guerriers at paysans* poudarek na vlogi, ki jo ima aristokratski mentalni pogled na vzročnost gospodarskega razvoja, tako velik, da je bil celo Beech presenečen in osupel nad to formulacijo aristokratske nasilne dominacije (Beech, 1977). To dejstvo potrjuje tudi izjava Georgesa Dubyja iz 1983, da se je njegovo poznavanje in spoštovanje marksistične misli poglobilo po objavi *L'économie rurale* in da njegova raba terminov fevdalizem in fevdalna družba v *Guerriers at paysans* in *Les trois ordres* pojasnjuje njegovo stališče do marksizma.⁹

Poudarek na učinkovitosti izkoriščanja pa ni le značilnost *Guerriers at paysans*, čeprav Duby sam pravi, da je prav v "arhitekturi" tega dela vpliv marksističnih konceptov razreda in proizvodnje najbolj zaznaven (Duby, 1991, 106; 1994, 64). Že v disertaciji o Mâconnais in še bolj celovito v *L'économie rurale* je preurejanje ruralne družbe z zemljiškimi gospodi prikazano kakor sila, ki je mnogo pomembnejša od konca invazije, tehnoloških ali podnebnih sprememb za preobrazbo nizke produktivnosti karolinškega obdobja v demografski in ekonomski dinamizem razvitega srednjega veka (Duby, 1952, 173-213; 1962, 2, 415-461; 1968, 197-231).

4) Tlačanstvo. Duby je avtor zelo kratkega, a opaznega članka o pomenu kronologije, pa tudi geografije za razumevanje širitve srednjeveškega tlačanstva (Duby, 1954b; 1973b, 83-86). V svoji disertaciji je obravnaval razlike v osebnem statusu in odkril, da je postajalo ločevanje med svobodnimi in nesvobodnimi kmeti nemogoče, ker so bili kmetje potisnjeni v nediferencirano odvisnost od zemljiških gospodov. Do 1100 je služnost izgubila pomen (Duby, 1953, 110-117, 128-131, 201-213). Duby je opazil, da je ponovno vzniknila v makoneški družbi trinajstega stoletja, toda do takrat, ko je napisal *L'économie rurale*, je spoznal, da sta imela služnost in pravni status med propadom starega reda v enajstem stoletju in med vzponom *seigneurie banale* le še obrobni pomen (Duby, 1953, 444-461). Da je Duby prenehal raziskovati služnost, je povezano s tem, da ni kazal prevelikega zanimanja za pravo; da je dvomil o uporabnosti prava pri razumevanju dejanskih socialnih razmer, ki jih pravna besedila umetno opisujejo. Ta usmeritev je v nasprotju s stalnim zanimanjem Marca Blocha za zapletenost nesvobodnega pravnega statusa glede na srednjeveško družbeno stvarnost (Bonnassie, 1990; 1991).¹⁰ Razlikuje se tudi od pravnega prijema Charlesa Edmonda Perrina, Dubyjevega svetovalca pri disertaciji, ki je svojo presojo gosposke oblasti zasnoval

9 Intervju s Harbanom Maukhiaom z Univerze Jawaharlala Nehruja, natisnjen v *Études rurales*, 145-146 (1997), 85-89, posebno str. 86.

10 Kot Bonnassie pripomni na začetku svojega eseja: "problem služnosti je mučil Marca Blocha" (Bonnassie, 1990). Veliko Blochovih člankov o tem vprašanju je v Bloch, 1975.

na listinah o obveznostih najemniških kmetov, povezanih z njihovim statusom.

Duby je občudoval Perrinovo (ali Blochovo) zanimanje za razvoj nesvobodnih pravnih razmerij, vendar mu ni sledil (Duby, 1991, 20-22; 1994, 7-9). Za Dubyja je termin *seigneurie banale* pomenil podreditev kmetov ne glede na njihov formalni status (Duby, 1953, 201-213; 1962, 2, 401-414; 1968, 186-196). Posledice zatona suženjstva, desetletja javnega prava in institucij ter dvig aristokratske moči, vse to je zbrisalo razlike med svobodnim in suženjskim. Samo vojaški razred je bil resnično svoboden in celotno kmečko prebivalstvo je omogočalo njegovo preživetje, zato je bilo objekt njegovega ukaza.

Poudarek na izkoriščanju in hkratno zmanjševanje pomena statusa ni Dubyjevo odmik od idej Marca Blocha, ampak odmik od usmeritve Pierra Bonnassieja, kar je še toliko bolj presenetljivo, saj Bonnassieja in Dubyja povezuje poudarjanje kronologije socialne zgodovine (časovne usklajenosti "fevdalne revolucije") in pojmovanje zemljiškosposkega režima kot proizvodnega načina in načina za izkoriščanje kmeta. Bonnassie je skušal upodobiti nastop zemljiškega gospostva še bolj dramatično in kronološko zgoščeno kakor Duby (Bonnassie, 1985; 1992; 1991, 1-59, 288-313). Konec antičnega suženjstva in vzpostavitev tlačanstva sta v Bonnassiejevi predstavitvi še bolj ključna elementa družbenih sprememb kakor za Dubyja.¹¹ Hkrati pa oba, Bonnassie in Duby, poudarjata vitalno vlogo kmečkega dela, ki je bilo gonilna sila za uspeh srednjeveškega gospodarstva. Bonnassie umesti okno v svobodo, kratek čas alodialnih kmečkih lastninskih pravic, v časovni razmik med suženjstvom in tlačanstvom. Bolj kakor Duby je prevzet nad kmečkim prizadevanjem in bojem za avtonomijo, čeprav je bil izid neuspešen, in vidi potlačanje kmetov kot nujno za utrditev podrejenosti kmetstva (Bonnassie, 1992; 1975-1976, 1, 205-256, 298-319; 2, 575-610, 809-829).

To nas pripelje do skromnega Dubyjevega zanimanja za glas kmetov in njihovo delovanje (5). Gre namreč za zanimanje ozkega kroga zgodovinarjev tako v Evropi kot v Združenih državah, ki so pri preučevanju podrejenih skupin v srednjem veku (posebno žensk) poskušali poudariti njihov glas in samozavedanje.¹² Po Dubyjevem mnenju imajo kmetje resda neko avtonomijo zaradi

lastništva nad zemljo in koristi zaradi omejene učinkovitosti hlapčevske administracije, vendar nimajo nobene vloge pri upiranju ali izdelavi alternativ k dominantnim mentalnim strukturam (kakršni so trije redi), ki opravičujejo njihovo izkoriščanje. Konec sedemdesetih let je Duby spoznal, da zgodovinarji vidijo srednjeveške kmete samo skozi oči nadrejenih. Skoraj do konca srednjega veka nam navadni ljudje ne spregovorijo oziroma, drugače povedano, je bilo vse, kar so izrekli, popačeno (Duby, Lardreau, 1980, 70).

Vzpon *seigneurie banale* - temeljne moči aristokratov za vladanje in obdavčenje podložnikov - ima prevladujoč položaj v Dubyjevih študijah srednjeveškega podeželja in tudi v njegovih poznejših delih o imaginariju fevdalizma. Najsi jo je uporabljalo plemstvo ali kralji, zemljiško gospostvo je bilo tista "glavna gonilna sila notranje rasti evropskega gospodarstva".¹³ Ker je pojem *seigneurie banale* postal za Dubyja bistven pri pojasnjevanju zgodovinskih sprememb, je bil pomen neodvisnosti kmetov po letu 1000 in njihova zgodovinska vloga samo še objekt aristokratskega izkoriščanja (Feller, 1997).¹⁴

Poudarek na plemstvu in *seigneurie banale* sta vplivna paradigma za srednjeveške zgodovinarje zadnje polovice stoletja. Osredotočenje na oblast in kulturo zemljiške gospode v zgodovinopisju kmetstva je prikrilo, da so plemiči osnovali premoženje na kmetstvu (Carocci, 1997). Pozornost, namenjena vzponu plemstva, še ni bila dopolnjena z ustreznim zanimanjem za to, kako so lastne dohodke zbrali pri svojih podložnikih, torej za delovanje *seigneurie foncière*.

Če so raziskave v zadnjem času bolj poglobile naše vedenje o plemstvu - njihovih navadah, družinski strukturi in pogajanjih - kakor o kmetstvu, to ni krivda Georges Dubyja. Nova spoznanja v našem razumevanju predmetov, kakršni so genealogija, družinska zgodovina, pravna antropologija in kulturni kontekst obdaranja, so bila spodbuda za preučevanje aristokracije. Upadanje zanimanja za ruralno družbo v Franciji je mogoče samo posledica globokih sprememb zaradi izgi-

11 Druga usmeritev, ki obravnava vprašanje obstoja fevdalne revolucije in pri tem med drugim uporabi naravo srednjeveške služnosti, je usmeritev Dominiqua Barthélemyja (Barthélemy, 1992).

12 Sharon Farmer primerja pogled ameriških zgodovinarjev na srednjeveške ženske in Dubyjeve pesimistične ocene o ohranitvi ženskega glasu (Farmer, 1998). Ne bom trdil, da je Duby v tem pogledu povsem značilen predstavnik francoskih srednjeveških zgodovinarjev. V delu Emmanuela Le Royja Ladurieja je bilo predvsem pionirsko prizadevanje prisluhniti glasu kmetov in pastirjev (Le Roy Ladurie's, 1975).

13 "De fait, je serai pour ma part incliné à voir dans la seigneurie banale, qu'elle fût presque tout entière concentrée, comme en Angleterre, dans les mains royales, ou qu'elle se dispersât comme en France entre de nombreux seigneurs, le principal moteur de la croissance interne de l'économie européenne" (Duby, 1973a, 256-257).

14 Potrjuje, koliko se je Dubyjevo mnenje o ohranitvi kmečkih alodialnih posesti spremenilo od petdesetih do šestdesetih let, ko je začel poudarjati učinkovitost zemljiškosposkega nasilja in organizacije. Feller tudi opozori, da je ta preskok v Dubyjevi misli povod za najnovejše polemike o "dednosti" (to je, kako dramatične so v resnici bile družbene spremembe okrog leta 1000).

njanja tradicionalnih oblik življenja. Duby pripomni, da je k uspehu *L'économie rurale* pripomogla tudi tedanja nostalgična zazrtost v materialne nadrobnosti kmečkega obstoja v trenutku, ko so v začetku šestdesetih let izginile (Duby, 1991, 98; 1994, 59). Skoraj štiri desetletja pozneje spomin na francosko podeželje kot na živo pokrajino človeškega garanja ni povsem izginil, toda nove generacije, ki so drugačne kakor Parižan Duby, za kate-rega je bila ruralna družba kljub temu povsod pričujoča, zlahka prezrejo vse, kar je povezano s kmetijstvom, saj imajo zdaj stroji prosti čas in tlaka prednost pred ohranitvijo strokovnjakov za pokrajino. Ampak to mogoče zveni preveč pesimistično. Dela francoskih zgodovinarjev, nastala v zadnjih letih, še naprej izražajo (brez prisiljenega napora) intimno navezanost na pokrajino in človeško geografijo: na primer, študija gasconskih kmetov in njihovih hiš Benoita Cursenta ali knjiga o varovanih območjih in konfiguraciji vasi v Roussillonu Aymata Catafaua (Versente, 1998; Catafau, 1998).

Dubyjev način obravnave kmetstva je mogoče ponekod že presežen. Pesimistično oceno karolinškega kmetijstva, ki jo prinaša njegova *L'économie rurale*, je nadomestil bolj naklonjen opis ob nastanku *Guerriers et paysans* in v pred kratkim nastalih delih se nadaljuje pomikanje datuma prvega upada evropske populacije in kmetijskega napredka nazaj v preteklost. V tej kmetijski in demografski širitvi je domnevno ključna vloga orodja, poljske rotacijske tehnike ter tehnologije zdaj manjša (Comet, 1992; Arnoux, 1997). Večja verjetnost je, da danes zgodovinarji bolj kakor Duby v svojem času upoštevajo kmete kot tiste, ki imajo prostor za oblikovanje svojega življenja, in se izognejo vsaj nekaterim vidikom pečata zemljiškogospodarskega izkoriščanja. Kmečki razred je razumljen manj homogeno kakor v Dubyjevem pojmovanju. Zlasti angleški zgodovinarji se bolj nagibajo k poudarjanju stopnje privilegijev znotraj kmetstva, kakor da bi poudarjali absolutno nasprotje med zemljiškim gospodom in kmetom, ki bi zasenčilo vse druge razlike. Bolj primerjalna obravnava evropske ruralne zgodovine je zdaj dobro zastopana, saj sledi zgledu *L'économie rurale* z impresivnim geografskim obsegom in se ne osredotoča na Francijo, kakor napravi Duby v poznejših delih.

Ni na avtorju te kratke ocene, da bi sodil, kakšen vpliv imajo ali bodo imele Dubyjeve knjige o kmečki družbi. Rekel pa bi, da kljub močnemu širjenju del o srednjeveškemu kmetstvu in njihovih pravicah (Rösener, 1992; Fossier, 1988; Genicot, 1990) (kot nasprotje Dubyjevemu prizadevanju, da bi umestil kmeta v shemo zemljiškogospodarske dominacije) nič ne more nadomestiti Dubyja kot vodnika po življenju kmeta v srednjem veku. Zaradi razumljivosti, natančnosti in upoštevanja načinov, v katerih je kmečka delovna sila omogočila razcvet fevdalne Evrope, je Dubyjevo delo jasno nazkazalo obris srednjeveške pokrajine, pa tudi arabeske srednjeveške domišljije.

LITERATURA

- Arnoux, M. (1997):** Paysage avec cultures et animaux: variations autour du thème des pratiques agraires. *Études rurales*, 145-146. Pariz-Den Haag, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, 133-145.
- Barthélemy, D. (1992):** Qu'est-ce que le servage, en France au XIe siècle?. *Revue historique*, 287. Pariz, Presses universitaires de France, 233-284.
- Beaucage, B. (1997):** Les Alpes du Sud en 1338: sur les traces de Georges Duby. *Études rurales*, 145-146. Pariz-Den Haag, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, 113-132.
- Beech, G. (1977):** "The Early Growth of the European Economy" (review). *Speculum*, 52. Cambridge (MA), Mediaeval Academy of America, 138-139.
- Bloch, M. (1975):** Slavery and Serfdom in the Middle Ages; (Prevod: William R. Beer). Berkeley, University of California Press.
- Bonnassie, P. (1975-1976):** La Catalogue du milieu du Xe à la fin du XIe siècle: Croissance et mutations d'une société. 2 zv. Toulouse, Université de Toulouse-Le Mirail.
- Bonnassie, P. (1985):** Survie et extinction du régime esclavagiste dans l'Occident du haut moyen âge (IVe-IXe s.). *Cahiers de civilisation médiévale*, 28. Poitiers, Centre d'Etudes Supérieures de Civilisation Médiévale, 307-343.
- Bonnassie, P. (1990):** March Bloch, historien de la servitude: Reflections sur le concept de 'classe servile'. V: Marc Bloch aujourd'hui: histoire comparée et sciences sociales, Actes du Colloque Marc Bloch. Pariz, E. H. E. S. S., 363-387.
- Bonnassie, P. (1991):** From Slavery to Feudalism in South-Western Europe; (Prevod: Jean Birrell). Cambridge, Cambridge University Press.
- Bonnassie, P. (1992):** Les paysans du royaume franc au temps d'Hugues Capet et de Robert le Pieux (987-1031). V: Parisse, M., Barral i Altet, X. (eds.): Le roi de France et son royaume autour de l'an mil: Actes du Colloque Hugues Capet 987-1987. La France de l'an Mil. Pariz, Picard, 117-129.
- Carocci, S. (1997):** Signoria rurale e mutazione feudale. Una discussione. *Storica*, 8. Firenze, Donzelli, 49-91.
- Casanova, A. (1970):** Entretien. *La nouvelle critique*, 1970. Pariz.
- Casanova, A. (1997):** Entretien. *Études rurales*, 145-146. Pariz-Den Haag, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, 62.
- Catafau, A. (1998):** Les celleres et le naissance du village en Roussillon (X^e-XVe siècles). Perpignan, Presses Universitaires de Perpignan.
- Comet, G. (1992):** Le paysan et son outil. Essai d'histoire technique des céréales (France, VIIIe-XVe siècle). Rim, École Française de Rome.
- Cursente, B. (1998):** Des maisons et des hommes: La

Gascogne médiévale (XIe-XVe siècle). Toulouse, Press Universitaires du Mirail.

Duby, G. (1953): La société aux XIe et XIIe siècles dans la région mâconnaise. Pariz, Armand Colin, 1953.

Duby, G. (1954a): La révolution agricole médiévale. Revue de géographie de Lyon, 29. Lyon, 361-366.

Duby, G. (1954b): Géographie ou chronologie du servage? Notes sur les 'servi' en Forez et en Mâconnais du Xe au XIIe siècle. V: Eventail de l'histoire vivante: hommage à Lucien Febvre, zv. 1. Pariz, Armand Colin, 147-149.

Duby, G. (1962): L'économie rurale et la vie des campagnes dans l'occident médiéval, 2 zvezka. Pariz, Aubier.

Duby, G. (1968): Rural Economy and Country Life in the Medieval West; (Prevod: Cynthia Postan). Columbia, Univ. of S. Carolina Press.

Duby, G. (1971): La société aux XIe et XIIe siècles dans la région mâconnaise. Pariz, S.E.V.P.E.N.

Duby, G. (1973a): Guerriers et paysans: Essai sur la première croissance économique de l'Europe. Pariz, Gallimard.

Duby, G. (1973b): Hommes et structures du moyen âge. Pariz-The Hague, Mouton.

Duby, G. (1974): The Early Growth of the European Economy: Warriors and Peasants from the Seventh to the Twelfth Century; (Prevod: Howard B. Clarke). Ithaca, Cornell University Press.

Duby, G. (1978): Les trois ordres ou l'imaginaire du féodalisme. Pariz, Gallimard.

Duby, G. (1980a): The Chivalrous Society; (Prevod: Cynthia Postan). Berkeley, University of California Press.

Duby, G. (1980b): The Three Orders: Feudal Society Imagined; (Prevod: Arthur Goldhammer). Chicago, University of Chicago Press.

Duby, G. (1988): La société aux XIe et XIIe siècles dans la région mâconnaise. Pariz, École des Hautes Études en Sciences Sociales.

Duby, G. (1991): L'histoire continue. Pariz, Odile Jacob.

Duby, G. (1994): History Continues. Chicago, University of Chicago Press.

Duby, G., Lardreau, G. (1980): Dialogues. Pariz, Flammarion.

Evergates, T. (1997): The Feudal Imaginary of Georges Duby. Journal of Medieval and Early Modern Studies, 27. Durham (NC), Duke University Press, 641-660.

Farmer, S. (1998): La voix des femmes. Une réception américaine. Clio: Histoire, femmes et sociétés, 8. Toulouse, Presses universitaires du Mirail, 155-166.

Feller, L. (1997): Statut de la terre et statut des personnes: l'alleu paysan dans l'historiographie depuis Georges Duby. Études rurales, 145-146. Pariz, 147-163.

Fossier, R. (1988): Peasant Life in the Medieval West. Oxford, Blackwell.

Genicot, L. (1990): Rural Communities in the Medieval West, Baltimore, Johns Hopkins Univ. Press.

Le Roy Ladurie's, E. (1975): Montaillou, village occitan de 1294 à 1324. Pariz.

Lyon, B. (1957): Medieval Real Estate Development and Freedom. American Historical Review, 63. Washington, American Historical Association, 49-61.

Moore, R. I. (1984): Duby's Eleventh Century. History, 69. London, Historical Association, 45-46.

Rösener, W. E. g. (1992): Peasants in the Middle Ages. Oxford, Blackwell.

Božo Jakovljević

NAŠA NADA

List za mladež. Samostalan prilog i kao dio časopisa tiskanih u Trstu od 1921-1928. g.

"Zveza slovanskih učiteljskih društva v Trstu" izdala je kao samostalan list za mladež na hrvatskom jeziku "Naša nada". Tijekom iste godine izlazi šest brojeva lista koji je trebao pomoći u nastavi čitanja jer su malobrojne hrvatske škole ostale bez čitanki na materinjem jeziku.

Časopisi za djecu

Dječja književnost kod Hrvata razvija se u drugoj polovici 19. stoljeća. U ovu književnost spadaju i dječji časopisi koji se najprije javljaju kao časopisi za djecu. U tim se časopisima objavljuju priloge koje odrasli pišu za dječji uzrast ili su to djela pisana za odrasle ali su pristupčna mladima.

S vremenom nastaju i časopisi u kojima se objavljuju dječji radovi. To bi bili učenički listovi kakve danas izdaju mnoge škole. Ovi listovi imaju veću odgojnu od literarne vrijednosti.

Časopisi za djecu ili one koje navodimo u prvoj grupi pokretali su uglavnom učitelji ili svećenici. Prvi časopisi za djecu u Hrvatskoj "Smilje" i "Bršljan" pojavili su se u Zagrebu 1873. godine.

MLADI ISTRANIN. List za mladi svijet

U Istri je 1906. g. u Malom Lošnju izašao prvi broj lista za mladi svijet "Mladi Istran". List ovdje izlazi tri godine, a pokrenuo ga je i uređivao **Josip A. Kraljić**, nadučitelj škole Družbe Sv. Ćirila i Metoda. Spomenimo da je prvo učiteljsko mjesto Kraljića bilo u Sovinjaku, općina Buzet. Kraljić je dječji pjesnik, a potpisuje se kao i Dubo Raskrižar.

Od 1909. godine časopis nastavlja s izlaženjem u Opatiji i naziva se Mladi Istranin, slijedećih pet godina (do 1914.), časopis izlazi pod imenom Mladi Hrvat, a uređuju ga Viktor Car Emin i Rikard Katalinić Jeretov.

Glavni suradnici bili su Vladimir Nazor i Josip Milaković. Zbog Prvog svjetskog rata list prestaje izlaziti i ne izlazi do 1922. godine, kada se ponovo javlja do 1928. godine, a tada je zabranjen kao i sav hrvatski tisak u Kraljevini Italiji (Božo Jakovljević, Istarska Danica 1993).

Školske čitanke do talijanske aneksije

U Istri su tada postojale tri čitanke, ili bolje rečeno jedna početnica i jedna čitanka u dva dijela. To su Hrvatska početnica F. Frankovića i Druga i Treća čitanka J. Peršića i drugova. Rajčić je tvrdio da ove čitanke ne odgovaraju potrebama a to je bilo mišljenje učitelja.

U nakladi školskih knjiga u Beču sredinom 1913. izašle su dvije čitanke za hrvatske opće pučke škole: Druga čitanka za hrvatske opće pučke škole 2. i 3. školske godine, priredio **Vladimir Nazor** sa suradnicima i Treća čitanka za hrvatske opće pučke škole koju je također priredio Vladimir Nazor sa suradnicima. Već je ranije izašla Prva čitanka za hrvatske opće pučke škole za 1. razred, priređivači su bili **F. Baf, K. Pribil i R. Saršan**. Tako su hrvatske škole u Istri do kraja Prvog svjetskog rata imale dobre čitanke.

Hrvatske škole bez čitanki

Poslije talijanske aneksije hrvatsko je školstvo u Istri preživljavalo tešku krizu, a jedna od teškoća bila je pitanje udžbenika za osnovne škole. Bilo je pokušaja prerađivanja Prve čitanke, a zabranjena su štiva u drugim čitankama koja su podsjećala na Austrougarsku monarhiju, a tako i građa koja se odnosila na hrvatsku povijest. U ovako teškoj situaciji za hrvatske udžbenike, August Rajčić predlaže da se do uređivanja novih čitanki svakih 5 do 10 dana izdaje poseban školski list s tiskanjem gradiva koje bi se u to vrijeme obrađivalo u nastavi. Učiteljske organizacije pokrenule su pitanje tiskanja udžbenika i kako bi se postojeće čitanke prerađile i sastavile nove. Fran Baf i August Rajčić preuzeli su rad na sastavljanju novih čitanki za hrvatske pučke škole. Pripremili su rukopise i predali ih na odobrenje. Kako je odobrenje rukopisa novih udžbenika predugo trajalo, Rajčić je samo u Opatiji izdao posebne brošure, kao manje, kraće čitanke, za sve razrede hrvatskih osnovnih škola. Ove njegove nepotpune čitanke obuhvatile su 25 etičkih štiva s jezikoslovnim vježbama. Učiteljsko društvo Istre pozvalo je na kupnju Rajčićevih čitanki, a koje su se mogle nabaviti u knjižari u Pazinu. Učitelji i svećenici zamoljeni su da nabave čitanke za ona mjesta gdje su hrvatske škole zatvorene, da djeca bar ne zaborave čitati na svom jeziku.

Obnavljanje učiteljskih društava

U posljednjim dvama desetljećima XIX. stoljeća dolazi do organiziranja učiteljskih društava, a 1897. godine

osnovano je Hrvatsko-slovensko učiteljsko društvo "Narodna prosvjeta" sa sjedištem u Pazinu, koje 1906. godine mijenja svoj naziv u Hrvatsko učiteljsko društvo "Narodna prosvjeta". To društvo izdaje vlastito glasilo "Narodnu prosvjetu", mjesečnik za školstvo, književnost i poeziju. Godine 1911. utemeljeno je Katoličko učiteljsko društvo za Istru "Hrvatska škola" sa sjedištem također u Pazinu. Ono od 1. siječnja 1912. godine izdaje svoj mjesečnik "Hrvatsku školu". Tijekom Prvog svjetskog rata zamire rad učiteljskih društava.

U Trstu je 1. i 2. veljače 1920. godine osnovan Savez jugoslavenskih učiteljskih društava (SVEZA SLOVANSKIH UČITELJSKIH DRUŠTEV V TRSTU). U Savez je bilo uključeno i udruženje hrvatskih istarskih učitelja. Na osnivačkoj skupštini ustanovljena su tri odsjeka saveza: organizacijski, školskopolitički i odsjek za izdavačku djelatnost. Organizacijski odbor brinuo se je za unutrašnje poslove i tisak.

Savez jugoslavenskih učiteljskih društava na skupštini održanoj 5. i 6. kolovoza u Trstu mijenja ime u Zvezo slovanskih učitelja u Italiji. O osnivanju lista za omladinu bilo je govora već na skupu u veljači, a i na ovoj skupštini ponovo se predlagalo izdavanje lista za omladinu.

O omladinskom listu raspravljalo se i na Središnjem odboru hrvatskih učiteljskih društava 1. rujna 1920. godine. Tu je predlagano da se tiska zajednički list za hrvatsku i slovensku omladinu, jer da su razlike u jezicima malene i da se uz tekst mogu napisati i pojašnjenja. Za urednika je bio izabran Vinko Šepić, nadučitelj u Buzetu. Oko izlaženja lista oblikovala su se dva stava. Prema jednom stavu novi bi list uz literalne izabrane priloge trebao sadržavati i priloge koji će biti pomoćni udžbenik, kao školski list, koji je poslije rata izlazio u Jugoslaviji. Razlog za ovakav stav bio je poimanje knjiga, a posebno čitanki za hrvatski jezik. Ovakvom stavu, koji je zastupao Vinko Šepić, suprotstavljao se drugi stav kojeg je zastupao Janko Samec. U članku Mladinski ali školski list, Samec smatra da omladinski list mora biti samo literalni ili samo školski, a da treća mogućnost ne postoji.

Na sjednici Odbora Zveze 4. rujna u Trstu je odlučeno da će se izdavati omladinski list posebno za hrvatske, a posebno za slovenske škole. Za hrvatski list gradivo će prikupljati Vinko Šepić.

Sredinom mjeseca rujna uredništvo "UL" objavilo je poziv svim hrvatskim i slovenskim književnicima koji žive u Italiji da pošalju svoje priloge. Prilozi se prikupljaju za izdavanje zabavno-poučnog omladinskog lista. Za hrvatski list obećali su priloge Josip A. Kraljić, Ljudevit Krajačić i Drago Lukež.

U prosincu 1920. godine Organizacijski odsjek je objavio vijest da će u siječnju naredne godine početi izlaziti "Novi rod". Izlaziti će mjesečno u hrvatskom i slovenskom izdanju. U "UL" 16. prosinca tiskana je obavijest o izlasku lista na hrvatskom jeziku "Naša

NAŠA NADA

LIST ZA MLADEŽ

GODINA I. — 1921.

□□

MEDIJO

VINKO ŠEPIĆ

□□

ILUSTRACIJE NARISAO

A. A. BUCIK

IZDALA

ZVEZA SLOVANSKIH UČITELJSKIH DRUŠTEV U TRSTU.

TISKALA

TISKARA „EDINOST“ U TRSTU.

ČITAOCIMA NAŠE NADE!

Evo ti, hrvatski narode i draga mladeži, na domu najmladjeg gosta i malu, zdravu kćerkicu — „Našu Nadu“. Njome hoćemo da nastavimo rad i nastojanje „Mladog Istranina“ te „Mladog Hrvata“. „Naša Nada“ želi vas na domu zabavljati, veseliti, poučiti i ulivati vam nadu i veru u vaš vlastiti život, u život bolji i vredniji za čoveka; želi u vama buditi plemenite misli i poticati vas na rad dostojan prosvetljena čoveka. „Naša Nada“ želi vas naviknuti na čitanje knjigâ i novinâ, bez kojih ostat ćete i slepi i gluhi i tvrdi i nemi — ostat ćete samo poluljudi. — Nema, znajte, preporoda, napretka i prosvete bez knjiga.

Svi današnji veliki gospodujući narodi postali su takovima jedino — knjigom u ruci. Tko ne čita knjige i novine nije čovek, taj sam sebi kopa — grob.

„Naša Nada“ izlazi u doba, kad hrvatska knjiga nema putnice u Istru, u doba, kad nam nestalo — hrvatskih čitanaka i, kad vam nestaje dnevice narodnih škola. Čitajte ju: ta govori vam na uho i srce govorom vaših dedova i pradedova, koji stoleća i stoleća potom na čelu, a uz hrvatski govor; pevanje i bagarenje prekopavahu ovu svoju istarsku grudu. Želja je tvoja i naša, narode, da ovaj naš stari dedovski jezik, kao najveću baštinu, čista i neokaljana predademo našim sinovima i unucima uz našu kućicu i zemljicu. —

Narode i mladeži naša! Naručite, pretplatite se i čitajte marljivo „Našu Nadu“.

Tvoja ju duša, narode, rodila dužnost ti je da uzastojiš, da ne oboli i ne umre. —

Molimo sve naše rodoljube i umnike, da budu „Našoj Nadi“ prijatelji i skrbnici. Naše imućnike molimo, da novčano podupru naše prosvetno poduzeće.

Mi smo pozvali za suradnike „Naše Nade“ sva naša vidjenija pera, pak nam nekoji već poslaše svoje radnje, drugi nam ih obećaše, a ostali će se stalno oglašiti, čim izadjemo s prvim brojem.

Uznastojat ćemo, da list redovito donša slike, u koliko nam budu dopuštale prilike i novčane sile.

U TRSTU, dne 1. travnja 1921.

„ZVEZA SLOV. UČITELJSKIH DRUŠTAVA“.

nada". Ako se prikupi dovoljan broj pretplatnika i priloga "Naša nada" bi počela izlaziti 15. siječnja 1921. godine. "Naša nada" će objavljivati pjesmice, pripovijesti, basne, bajke, legende, umjetničke i narodne igrokaze i prizore, putopise, poučne članke iz svih područja, povijesne pripovijesti o Istri, pregovore, iskrice i smješice. Dozvoljavaju se i prijevodi. Autori će istovremeno pisati za list i za buduće čitanke. Na sastanku učitelja u Pazinu 16. prosinca 1920. godine zaključeno je da se na sve škole pošalje 5 do 10 primjeraka "Naše nade" radi prodaje a neprodani primjerci će se vraćati. Urednik Vinko Šepić pozvao je prisutne učitelje da pošalju slike iz Istre da bi se upotrebile kao ilustracije u listu. Da bi list mogao izlaziti bilo je potrebno 1500 do 2000 pretplatnika.

Prvi broj "Naše nade" izašao je travnja 1921. godine, drugi broj u svibnju, treći broj u lipnju, četvrti u srpnju, peti u listopadu i šesti broj u prosincu 1921. godine.

U prvom broju "Zveza slov. učiteljskih društav" čitaocima "Naše nade" obavještava da se nastavlja rad i nastojanja "Mladog Istranina" te "Mladog Hrvata", a želja je novog lista zabava, veselje, da ih poučava i ulijeva nadu i vjeru u vlastiti život i život bolji i vredniji za čovjeka. "Naša nada" želi čitatelje naviknuti na čitanje knjiga i novina, bez kojih se ostate slijepi i gluhi i tvrdi. "Naša nada" izlazi u doba kada hrvatska knjiga nema putnica u Istru, u doba kada su nestale hrvatske čitanke i kada nestaju narodne škole. "Naša nada" objavljivala je pjesme, pripovjetke, poučne članke, mudre riječi, pouke i zabavu, a u svih šest brojeva objavljeno je 12 ilu-

stracija A. A. Bucik. Objavljeno je ukupno 27 pjesma među kojima su i pjesme poznatih autora za djecu. To su: J. Cvrtila, Josip A. Kraljić, Josip Milaković, Jugo Slavić, Toni Bogumil i Nikola Žic. U nekoliko brojeva tiskana je priča Veljka Sokolić: Naš junak na dalekom sjeveru. Uz pjesme i pripovijetke tiskaju se i Pouke među kojima su: mudre riječi, pouk i zabava.

U siječnju 1922. godine Vinko Šepić podnosi izvještaj o listu "Naša nada" koji je prestao izlaziti i da je počeo izlaziti novi hrvatski list "Mladi Istranin" kao prilog "Pučkog prijatelja".

BROJ 1.

GODINA I BROJ 1.

MLADI ISTRAN

LIST ZA MLADI SVIJET.

Uređuje
Josip A. Kraljić
nadučitelj škole
Družbe sv. Ćirila i Metoda u
Malom Lošinjju.

Izlazi kroz čitavu godinu, svakog 7. u mjesecu. Cijena mu je poštom ili dostavom u kuću, *plativo unaprijed*, 1 K i 50 para. — Pojedini brojevi prodaju se u Lošinjju po 16 para, a izvan Lošinjja po 22 pare. — Pretplatu prima gđjica Ivka Sušić, učiteljica škole Družbe sv. Ćirila i Metoda, a rukopise uredništvo, ulica Franje Josipa I., br. 1382.

Sadržaj:

Mladom Istranu, pjesma. Božić.
Nova godina.
Na osviću, pjesma.
Babino ljeto.
Hrvatskom stijegu, pjesma
Ružica, učiteljica.
I ti djače misliš da ćeš, pjesma.
Moje četiri mace.
Ja sam Istran, pjesma.
Uz naše slike.
Svaštrice.
Smiješice.
Zagonetke.
Natječaj.

2 2 2

Tisak Laginja i dr. prije J. Krmpotić i dr., Pula, ulica Giulia br. 1.

GODINA I.

Tino Mamič

RAZMAH GENEALOGIJE NA SLOVENSKEM

Genealogija je pomožna zgodovinska veda, o kateri tudi pri študiju zgodovine ne povedo kaj dosti (Jurečič, 1995, 23-30; Butina, 1998, 15-20). Omenjajo jo zgolj kot vedo, ki se ukvarja z izvorom in razvojem rodu. Ustrezno slovensko ime za genealogijo je rodoslovje.

Rodoslovje je postalo popularno v modernem smislu v Evropi in Ameriki v prejšnjih dveh stoletjih. Prej je bilo izdelovanje rodovnikov bolj domena bogatih, pomembnih in aristokratskih ljudi. Kot zanimivost naj omenim samo ameriško Genealoško društvo, ki deluje v okviru mormonske cerkve.¹ Društvo namreč zbira in vnaša podatke v rodovnik vsega človeštva.

Na Slovenskem je ljubiteljsko² rodoslovno raziskovanje pred letom 1992 slabo poznano. Omejeno je bilo na posameznike, ki so vsak zase ljubiteljsko raziskovali svoj rod.

Na Slovenskem se je z genealogijo v zadnjem desetletju začelo širše ukvarjati heraldično genealoško in veksikološko društvo (grboslovno, rodoslovno in zastavoslovno društvo) Heraldica Slovenica³ s sedežem v Ljubljani. Društvo se ni obširneje ukvarjalo z genealogijo, ampak bolj s heraldiko in veksikologijo.

Spomladi leta 1995 je nastalo prvo Slovensko rodoslovno društvo (SRD), ki združuje ljubiteljske rodoslovce. Člani v glavnem raziskujejo le svoje prednike in njihove potomce (sorodnike). Njihovo delovanje je zelo razvito: imajo redne sestanke in strokovna predavanja, izdajajo rodoslovno revijo Drevesa, urejene imajo elektronske baze podatkov in obsežne spletne strani. Septembra letos pripravljajo v Ljubljani mednarodno rodoslovno konferenco.

Pomemben mejnik pri rodoslovnem preporodu na Slovenskem je izid knjige rodoslovca Vasje Butine z naslovom Moj Rodovnik (Butina, 1998). Čeprav Butina nima formalne izobrazbe diplomiranega zgodovinarja ali etnologa, je ustvaril pravcato biblijo slovenskega rodoslovja. Moj Rodovnik je nastal na osnovi njegovih osebnih izkušenj pri raziskovanju svojega rodu in ob izmenjavi izkušenj članov SRD.

Pomudimo se malce ob posameznih dejavnostih SRD. Glasilo Drevesa je nastalo pred sedmimi leti kot

bilten rodoslovnega društva. Doslej je izšlo 28 števil, naklada zadnjih Dreves pa je 500 izvodov. Bilten slovenskega rodoslovnega društva je namenjen članom društva, veliko zanimivih podatkov pa najdejo tudi zgodovinarji in etnologi. Objavljeni so tudi povzetki strokovnih predavanj, ki jih organizira SRD. Na svetovnem spletu lahko najdemo naslove vseh objavljenih člankov (prim. <http://www2.arnes.si/~rzjtopl/rod/drevesa/f-drev.htm>), kar zelo olajša tematsko iskanje.

Redna srečanja Društva so pomembna zaradi izmenjave izkušenj članov. Redno organizirajo tudi strokovna predavanja, povezana z rodoslovjem. Gostje so zgodovinarji, etnologi, računalničarji, statistiki itd. Naj za primer navedem naslove napovedanih predavanj zadnjega dela lanskega leta: B. Šuštar - Rodoslovno raziskovanje z viri v Slovenskem šolskem muzeju; I. Tršinar - Centralni register prebivalstva; P. Merku - Zgodovina primkov na slovenskem Zahodu; P. Svobljak - Arhivi prve svetovne vojne. Redno ažurirane napovedi predavanj so objavljene tudi na internetnih straneh SRD. (Prim. <http://www2.arnes.si/~rzjtopl/rod/drustvo/program.htm>).

Računalnik je za rodoslovca skoraj obvezna oprema. Zaradi izjemne količine podatkov si iskanja želenih informacij brez računalniške obdelave kratko malo ne moremo predstavljati. Pri nas imajo nekateri rodoslovne zbirke z več deset tisoč imeni. Slovenski "rekorder" ima v svojem računalniku kar 60.000 imen (Toplišek, 2000, 31-32). Najbolj priljubljen računalniški program za rodovnikarje po vsem svetu je Brother's Keeper ame ZAPISI riškega avtorja Johna Steeda. Zadnja različica programa lahko obsega zbirko desetih milijonov oseb (Hawlina, 2000, 20-21). V slovenščino je prevedena predzadnja različica programa, ki omogoča preprosto in hitro uporabo. S preprostim klikom z miško si lahko natis ZAPISI nemo izpis prednikov, potomcev, družin ipd., kar bi bilo sicer izredno zamudno.

SRD ima izjemno bogate spletne strani, (prim. <http://www2.arnes.si/~rzjtopl/rod/rod.htm>) kjer so vsi podatki o Društvu, o pripomočkih, o literaturi, o sorodnih mednarodnih društvih, o računalniških programih, rodovniki znanih Slovencev, viri rodoslovnih podatkov, naslovi arhivov, opisi različnih baz podatkov....

Del slovenskega rodoslovja je tudi naše genealoško društvo v Združenih državah Amerike - Slovenian Genealogy Society (SGS). Deluje kot društvo, vzdržuje se s članarino in ima 17 podružnic v ameriških zveznih državah, Braziliji in Avstraliji. Američanom dajejo nekaj osnovnih informacij, ko iščejo svoje korenine v Sloveniji. Urejene imajo tudi dokaj obsežne spletne strani. (Prim. <http://feefhs.org/slovenia/frg-sgsi.html>)

Velik projekt SRD je organizacija mednarodne Rodoslovne konference. Vabilo na konferenco je objavljeno na str. 59, 3-4. št. Dreves (leto 2000). Konferenca bo potekala od 10. do 12. septembra 2001 v prostorih Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani. Referate bodo v angleščini predstavili domači in tuji strokovnjaki

1 Uradno ime mormonske cerkve, ki ima sedež v ameriskem Salt Lake Cityju, je Cerkev Jezusa Kristusa Svetnikov poslednjih dni.

2 Genealogija na Slovenskem, ki ni ljubiteljske narave, sega v srednji vek. Gre predvsem za plemiške rodbine, ki so zaradi dedovanj imele praktično vrednost (Butina, 1998, 17-18). Kasneje se je slovensko rodoslovje razvijalo ob izdelovanju rodovnikov znanih Slovencev (Butina, 1998, 17).

3 Društvo Slovenski ščit je nastalo poletni 1991. Od leta 1995 deluje pod novim imenom Heraldica Slovenica, ker je "beseda ščit težko izgovorljiva za tužce".

s področja rodoslovja in ved, povezanih z rodoslovjem. Po zaključku konference bodo referati objavljeni v zborniku. Uradna organizatorja sta SRD in SGS.

Doslej je bilo slovensko rodoslovje bolj ali manj ljubiteljsko. Glede na zahodnoevropske izkušnje, posebej irske, lahko pričakujemo tudi profesionalno rodoslovje. Na Irskem deluje precej genealoških agencij, ki posebej za ameriški trg izdelujejo rodovnike. Čeprav v Ameriki živi veliko manj ljudi s slovenskimi koreninami kot z irskimi, pa se bo verjetno tudi pri nas prej ali slej razvilo poklicno rodoslovno raziskovanje. Po mojih informacijah je v Sloveniji samo en samostojni podjetnik, ki ima registrirano dejavnost genealoškega raziskovanja.

Glede napredka rodoslovja si je veliko obetati tudi od računalniške tehnologije. Koristno bi bilo vse podatke iz matičnih knjig različnih arhivov vnesti v računalnik. Glavni razlog za to je nevarnost uničenja, ki grozi številnim slovenskim arhivom. V preteklosti je namreč veliko arhivov zgorelo (posebej med vojnam), danes pa številne knjige razpadajo kratko malo zaradi pomanjkanja sredstev.

Trenutno že poteka takšen projekt s sodelovanjem Škofijskega arhiva v Kopru in koprskega Znanstveno raziskovalnega središča, ki podatke vnaša v računalnik. Projekt je novost, saj so doslej skušali te podatke urediti (prekopirati na mikrofilme) le ameriški mormoni, kar pa ni bilo sprejemljivo ne za državo (državne arhive) ne za Cerkev (cerkvene arhive). Glavni razlog, da do prenosa podatkov ni prišlo, je dejstvo, da bi bili podatki po-

sredovani naročnikom za plačilo. V koprskem primeru pa gre za sodelovanje iz znanstvenih razlogov. (Tu se odpira novo vprašanje, kdo vse lahko dobi dostop do teh podatkov. Varnost osebnih podatkov je namreč lahko hitro ogrožena, zato bo treba določiti pravila.) ZRS Koper trenutno ureja podatke starejših knjig zaradi demografskega raziskovanja. Daljnoročno pa tudi v cerkvenih arhivih razmišljajo o kopiranju vseh knjig na mikrofilme, kar je seveda povezano z denarjem.

Na Primorskem je kar veliko ljubiteljskih rodoslovcev, ki so ustanovili celo svojo sekcijo SRD. Sekcija se sestaja enkrat mesečno v Izoli (Slekovec, 2000). Obalna sekcija deluje od začetka leta 1999 in je doslej edina slovenska sekcija v SRD. Trenutno združuje deset članov. Načrtujejo razširitev in poglobitev svojega delovanja.

VIRI IN LITERATURA

Butina, V. (1998): Moj Rodovnik. Ljubljana, Cankarjeva založba.

Hawlina, P. (2000): Nova verzija programa Brother's Keeper. Drevesa, 1-2. Škofja Loka, 20-21.

Jurečič, F. V. (1995): Genealogija - Rodoslovje. Heraldica Slovenica, jan.-feb.-mar. 1995. Ljubljana, 23-30.

Toplišek, J. (2000): Kolikšne so naše rodoslovne zbirke?. Drevesa, 3-4. Škofja Loka, 31-32.

Slekovec, D. (2000): Prvo leto obalne sekcije rodoslovnega društva. Drevesa, 1-2. Škofja Loka, 30-31.